

Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep

0030 OSLO

Dato: 20.mai 2014
Deres ref: 13/42

Høring - forslag til forskrifter til tjenstepensjonsloven og om utbetalingsprofil

Den norske Aktuarforening (DNA) viser til Finansdepartementets høringsbrev av 24. mars 2014 vedrørende utkast til forskrifter til ny tjenstepensjonslov, herunder utkast til nærmere regler om beregning og utbetaling av alderspensjon (utbetalingsprofil).

DNA er primært opptatt av forsikringsmessige forhold knyttet til høringen.

Foreningens hovedkommentarer til høringen er:

- 1) DNA mener at det ikke bør åpnes for å legge inn en såkalt teknisk rente i beregningen av pensjonsutbetalingene
  - ✓ Vi kan ikke se at innføring av teknisk beregningsrente løser eventuelle utfordringer med voksende utbetalingsprofiler.
  - ✓ Bruk av teknisk rente vil være krevende å kommunisere mot kundene
  - ✓ Teknisk rente vil i liten grad kunne virke avdempende på svingninger i ytelsene dersom kunden velger en investeringsprofil med en viss avkastningsrisiko.
  - ✓ Justering av teknisk rente vil kunne være en svært utfordrende øvelse både for å oppfylle intensjonen bak teknisk rente og samtidig ivareta kundeansyn ved å gi god og lettfattelig informasjon.
- 2) Dersom det mot formodning likevel åpnes opp for bruk av teknisk rente i beregningen av pensjonsutbetalingene, må forskriftene endres/forbedres
  - ✓ Forskriften bør i så fall også gjelde for innskuddspensjon og individuelle pensjonsspareavtaler.
- 3) De andre forslagene til forskrift til tjenstepensjonsloven
  - ✓ Det bør lages en forskrift med ulike premier som gjenspeiler risikoen for hvert kjønn
  - ✓ Forskriftsteksten om pensjonsalder bør endres for å sikre mulighet til tidligere uttak for flere yrkesgrupper enn de som er nevnt.
  - ✓ Endring i forskriftsteksten knyttet til kontoinformasjon til innehaver av pensjonsbevis.
  - ✓ Kravene til opplysning før avtale om pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje inngås, må bli mer spesifikke.

1. Innføring av teknisk rente til beregning av pensjonsutbetalinger

Finanstilsynet påpeker i sitt høringsnotat at pensjonsprodukter som etter gjeldende rett kan gi alderspensjonsytelser med sterkt stigende pensjonsutbetalinger gjennom utbetalingsperioden, har som fellestrekk at pensjonsmidlene forvaltes med investeringsvalg eller med lav avkastningsgaranti i utbetalingsperioden samtidig som pensjonsbeholdningen tilføres dødelighetsarv. Dette gjelder flere av produktkombinasjonene etter ny tjenstepensjonslov, og gjelder også fripoliser med investeringsvalg etter foretakspensjonsloven. Finanstilsynets foreslår å innføre en teknisk beregningsrente for å få en mer stabil utbetaling fra disse produktene (i kronebeløp).

Ettersom garantert rente (beregningsrente, jf. forsikringsvirksomhetsloven (forsvl.) § 9-16) ikke skal benyttes i de ovennevnte produktene, vil utbetalingsprofilen på disse produktene bli annerledes enn for produkter der beregningsrente inngår ved beregning av premier, avsetninger og pensjoner.

Hvis en ser på to pensjonsprodukter der det ene produktet har en beregningsrente og det andre ikke, vil disse kunne få svært forskjellig pensjon fra utbetalingsstart, selv om de får samme avkastning hvert år og denne er lik beregningsrenten. I produktet med beregningsrente vil pensjonen i starten bli høyere enn i produktet uten beregningsrente, siden det allerede er innregnet avkastning etter at pensjonsutbetalingen har startet ved beregning av pensjonen.

Pensjonsprodukter hvor det inngår en beregningsrente vil være billigere å finansiere eller de gir høyere pensjon for samme kapital enn produkter uten slik beregningsrente. Pensjonsprodukter med en beregningsrente kan dermed ha mange gode produktetegenskaper, og denne type produkter er det som har vært vanlig i Norge historisk, og det er produkter som også er vanlig i andre land.

1.1 Hvilke utfordringer er tenkt løst med innføring av bruk av teknisk rente?

Når myndighetene nå legger opp til at de fleste private tjenstepensjonsordningene ikke skal kunne benytte beregningsrente, jf. lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold og lov om tjenstepensjon, samtidig som det åpnes for at fripoliser skal kunne konverteres til investeringsvalg uten beregningsrente og rentegaranti, kan det være aktuelt å drøfte utbetalingsprofilen på produktene slik Finanstilsynet legger opp til. Samtidig er vi usikre på hvilke utfordringer som er tenkt løst gjennom bruken av teknisk rente. Utfordringene er nemlig ikke godt beskrevet etter vårt syn.

I figur 1 presenterer Finanstilsynet det de beskriver som «sterk årlig regulering». De har da lagt til grunn en årlig avkastning på 3 prosent. Dersom figuren ikke var vist som pensjon i kroner, men som reguleringsprosent, er vår forståelse at den ikke ville vært økende, men på nivå med årlig avkastning.

Gjennomsnittlig vekst i folketrygdens grunnbeløp, G, de 10 seneste årene er 4,13 prosent og gjennomsnittlig G-vekst fratrasket 0,75 prosent blir da 3,38 prosent. Reguleringsprosent som her vises til som «sterk årlig regulering», som det menes gir en uønsket utbetalingsprofil, er altså en regulering som er svakere enn det det legges opp til i pensjonssystemet forøvrig.

Myndighetene har gjennom folketrygden, offentlige ordninger og tak på regulering av pensjoner i tjenstepensjonsloven, lagt opp til at pensjoner under utbetalingen først og fremst skal reguleres med grunnbeløpet i folketrygden (G) fratrasket 0,75 prosent.

Når det gjelder dagens garanterte fripoliser så kritiseres disse for at det ikke oppnås tilsvarende regulering som i folketrygden og offentlige ordninger.

Produkter med investeringsvalg der avkastningen skal tilføres den enkelte til enhver tid, vil kunne ha en helt annen regulering, avhengig av investeringsprofilen. I år med høy avkastning vil pensjonen kunne reguleres langt mer enn i folketrygden. I år med negativ avkastning vil pensjonen i verste fall kunne bli redusert kraftig. Etter foreningens syn er produkter med investeringsvalg i utbetalingsperioden dermed lite tilpasset det nye pensjonssystemet myndighetene har lagt opp til på

dette området med mindre forvaltningen av midlene skjer uten særlig risiko. Tjenestepensjonsloven åpner derfor for at Kongen kan gi forskrift om beregning og utbetaling av hvordan årlig avkastning skal benyttes for pensjoner under utbetaling.

Tradisjonelt har produkter med investeringsvalg blitt tilbudt, og fått, en mindre risikofylt investering når den enkelte nærmer seg pensjonsalderen, med tilsvarende lavere forventet avkastning. Etter lov om tjenestepensjon skal hovedløsningen være at pensjonene skal overføres til pensjonsinnsrettningens kollektivportefølje ved uttak, med mindre den enkelte selv velger investeringsvalg. Tilsvarende skal gjelde for fripoliser med investeringsvalg. Dette regelverket er laget for å minske risikoen for pensjonene i utbetalingsperioden. Samtidig vil forventet avkastning bli lavere, og det bør ikke bli noe problem med at den da i hvert fall ikke på kort sikt vil overstige reguleringen som vil være i resten av pensjonssystemet.

En mulig tilnærming til hvilke utfordringer som er tenkt løst gjennom en forskrift, kan være å anta at det skal sikres en jevnere pensjonsregulering enn om avkastningen hvert år blir brukt til å sikre økte pensjoner i utbetalingsperioden, og en regulering mer på nivå med resten av pensjonssystemet. Som nevnt over ser vi ikke dette som en særlig utfordring.

Dersom avkastningen må brukes på annen måte enn ved oppregulering av pensjonen for resten av utbetalingstiden, kunne alternative forslag til bruk av teknisk rente også vært vurdert, som for eksempel:

- Bruk av avkastningen til regulering maksimalt lik G-reguleringen fratrasket 0,75 prosent
  - o Avkastning ut over dette utbetales året etter
  - o Alternativt kombinert med et reguleringsfond som kan ha en viss størrelse (kan være problematisk om det «blir igjen» et stort reguleringsfond ved død)
- Nedtrapping av pensjonen ut fra en plan som fastsettes når pensjonen tas ut første gang dersom det forventes høyere avkastning enn veksten i G

En annen utfordring som kunne vært ønskelig å løse, i hvert fall for forsikringsselskapene, er at overgang til investeringsvalg ikke fremstår som fristende nok for kunder. Ved innføring av teknisk rente kan fripolise med investeringsvalg lett fremstilles som at den gir like god eller bedre pensjon enn fripolisen uten investeringsvalg, særlig dersom det legges til grunn en forventet avkastning som er høyere enn beregningsrenten i fripolisen. Samtidig er garantien knyttet til renten fjernet. På denne måten vil enkelte produkttegenskaper ved investeringsvalg kunne skjules og vil kunne gi kunden et misvisende bilde av produktet.

Fortrinnsvis bør jo en overgang til fripolise med investeringsvalg gi kunden en forventningsmessig avkastning som er så stor at pensjonen ved utbetaling er minst like høy som før overgangen til investeringsvalg. En kunde som påtar seg avkastningsrisiko ved at fripolise konverteres til investeringsvalg vil typisk gjøre dette ved at personen er villig til å akseptere en ikke ubetydelig nedsiderisiko som kompenseres ved at forventet avkastning blir en del høyere enn den garanterte avkastning på den tradisjonelle fripolisen.

Tilsvarende kan en sammenligning mellom en tjenestepensjonsordning og en ytelsesordning gjøre at tjenestepensjonsordningen ikke fremstår som like god eller dårligere enn ytelsesordningen. Ved bruk av en teknisk beregningsrente vil dette kunne «lappes på».

DNA er bekymret for at innføring av teknisk rente vil bli brukt feilaktig ved salg av produkter med investeringsvalg for å fremstille produktene som bedre enn de er og samtidig skjule produkttegenskaper det er viktig for kunden å være klar over.

DNA mener at det ikke er dokumentert et behov for annen regel for regulering av pensjonen under utbetaling enn det som ligger i dagens lovverk.

1.2 Effekter ved bruk av teknisk rente

DNA mener det er en rekke problemer beheftet med å innføre en slik såkalt teknisk rente:

- A. Det vil være store kommunikasjonsutfordringer.
- B. Teknisk rente vil i liten grad kunne virke avdempende på svingninger i ytelsene dersom kunden velger en investeringsprofil med en viss avkastningsrisiko.
- C. Det er svært vanskelig å fastsette forventet avkastning, og dermed blir det vanskelig å fastsette teknisk rente på bakgrunn av dette.
- D. Det er vanskelig å fastsette teknisk rente konservativt slik at en ytelse med «stor sannsynlighet» sikres.
- E. Justering av teknisk rente vil kunne være en svært utfordrende øvelse både for å oppfylle intensjonen bak teknisk rente og samtidig ivareta kundehensyn ved å gi god og lettfattelig informasjon.
- F. Utfordringer knyttet til å føre tilsyn med fastsettelse av teknisk rente.

Vi utdyper disse utfordringene nærmere:

A. Kommunikasjonsutfordringer:

Eksempelvis vil innføring av fripolise med investeringsvalg medføre at for et produkt med en garantert rente innføres en ny type rente («teknisk rente»). Selv om det er ingen avkastningsgaranti i det nye produktet vil den nye renten («teknisk rente») kun tjene sitt formål i det tilfelle at årlig avkastning blir omtrent svarende til det nivå teknisk rente er fastsatt til. Dette vil det være utfordrende å forklare kunden på en forståelig måte.

B. Teknisk rente vil i liten grad avdempe svingninger i pensjonen:

Det er feil å legge til grunn at forventet avkastning vil bety jevn årlig avkastning. Tabell 1 under (kilde: KLP sine hjemmesider) viser at en investeringsvalgsporsefølge kan være svært volatil.

I tabell 1 vises det fire spareprofiler med aksjeandeler på hhv. 90 %, 70 %, 50 % og 30 % som arbeidstagerne kan velge mellom, avhengig av den enkeltes risikoevne- og vilje. I tillegg tilbys spareprofilen KLPPM som er et rent pengemarkedsfond.

Hvis vi antar at «KLP50» svarer til et mellomalternativ, vil man i visse år kunne få en avkastning på –20 %. Da har det for alle praktiske formål svært lite å si om man innfører en teknisk rente og om den er 3 % eller 0 % (dvs. ingen teknisk rente). Det er nettopp volatiliteten i finansmarkedene som gjør at livselskapene og pensjonsinnretninger ikke ønsker produkter med årlige garantier. Begrepet teknisk rente vil gi mening bare i de tilfeller at man nesten med sikkerhet kan love en jevn årlig avkastning. Med mindre avkastning da er forventet å være så mye høyere enn den tekniske renten som G-reguleringen fratrasket 0,75 prosent, har det ingen hensikt å benytte teknisk rente ved beregning av pensjon.

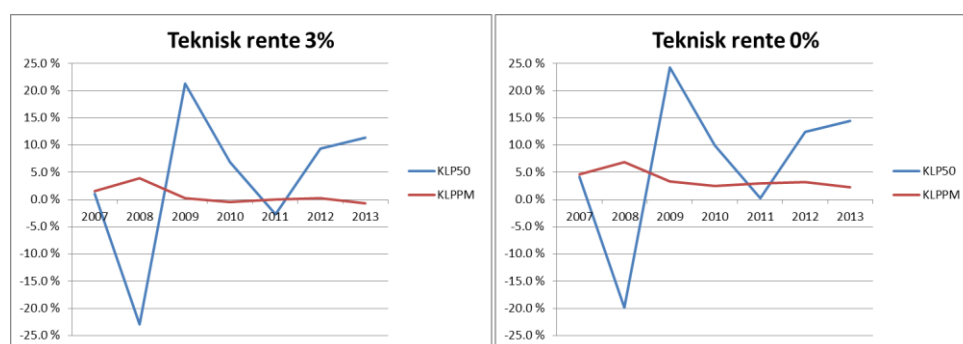
Periode	KLP90	KLP70	KLP50	KLP30	KLPPM
Mars 2014	0,4 %	0,4 %	0,3 %	0,4 %	0,2 %
Hittil i år	1,6 %	1,7 %	1,7 %	1,9 %	0,6 %
2013	24,8 %	19,4 %	14,4 %	9,3 %	2,3 %
2012	15,2 %	13,8 %	12,4 %	10,4 %	3,2 %
2011	-6,0 %	-3,0 %	0,3 %	2,8 %	3,0 %
2010	12,1 %	11,2 %	9,9 %	8,5 %	2,5 %
2009	37,6 %	31,5 %	24,3 %	18,3 %	3,3 %
Gj.snitt 2009-2013	16,7 %	14,6 %	12,3 %	9,9 %	2,9 %
2008	-40,2 %	-30,1 %	-19,9 %	-10,1 %	6,9 %
2007	5,2 %	4,9 %	4,1 %	4,0 %	4,6 %

(Tabell 1: kilde: KLP sine hjemmesider)

Figur 1 under viser hvilken regulering av ytelse kunder som hadde valgt hhv KLP50 og KLPPM ville erfart basert på historikk for perioden 2007 til 2013. Det er vist teknisk rente 3 % og teknisk rente 0 %.

Som det fremgår av figur 1 vil en rimelig sikker investering i det som kalles KLPPM sikre en årlig regulering på omtrent 3 prosent de fleste årene uten bruk av teknisk rente. Ved bruk av teknisk rente på 3 prosent vil samme investering nesten ikke gi regulering.

En investering med 50 prosent i aksjer vil gi sterkt svingende pensjon, og bruk av teknisk rente vil ikke ha noen særlig betydning for utbetalingen.

Figur 1

C. Hvordan fastsette teknisk rente ut fra forventet avkastning

Finanstilsynet uttrykker flere steder at teknisk rente må fastsettes med utgangspunkt i forventet langsiktig avkastning. Blant annet står det på side 5 i høringsnotatet at «Nivået på den tekniske renten må fastsettes med utgangspunkt i en realistisk forventning om netto avkastning på investeringsvalgporteføljen gjennom hele utbetalingsperioden.»

Historien har vist at det er svært vanskelig å estimere langsiktig forventet avkastning. Figuren under viser indeksen S&P500¹ siden 1974. Estimerer man forventet avkastning basert på historiske data vil det være endepunktene i tidsperioden man estimerer over som er av betydning.

Figur 2

Den røde og den oransje linjen viser at estimerer over to ulike 20-års perioder vil gi svært avvikende forventet avkastning; stigningstallet til de to linjene er svært forskjellige. Vi ser for oss at det kan bli misvisende overfor kundene at pensjonsinnretningene skal gjøre betraktninger om en teknisk rente uten samtidig å informere kundene om sjansen for at de bommer på sine estimer.

D. Fastsettelse av teknisk rente slik at ytelsen sikres med stor sannsynlighet

På side 4 i høringsnotatet skriver Finanstilsynet: «*Finanstilsynet mener at den tekniske renten ikke bør settes høyere enn at ytelsen med stor sannsynlighet sikres livsvarig (eventuelt til avtalt opphør).*»

Med en gang det er en viss volatilitet (en viss aksjeandel) på investeringsvalgporteføljen kan man ikke med stor sannsynlighet legge til grunn at teknisk rente oppnås årlig. (Dette er jo nettopp grunnen til at livselskapene ønsker seg bort fra tradisjonelle produkter med årlig garanti.) Skal det være høy sannsynlighet for teknisk rente oppnås årlig må investeringsvalgporteføljen ha lav volatilitet. Investeringer med lav risiko er som tidligere nevnt standardløsningen når det gjelder investeringer etter pensjonsuttak for produkter med investeringsvalg. Jf. tidligere diskusjoner trengs det da ingen beregningsrente.

E. Utfordrende å justere teknisk rente

Finanstilsynet skriver på side 5 i høringsnotatet: «*For mange kontrakter vil utbetalingsperioden være av lang varighet og svingningene i kapital- og rentemarkedet over perioden kan tilsi at den tekniske renten bør kunne justeres i samsvar med de formål den tekniske renten skal ivareta. (...)*»

¹ **S&P 500** (Standard & Poors 500), er en aksjeindeks over 500 store amerikanske virksomheter

Det fremgår ikke klart av høringen hva som skal til for at den tekniske renten skal kunne endres og hvor ofte den skal kunne endres. Stadig justering av en «fiktiv rente» (teknisk rente) vil være krevende å kommunisere mot kundene. I tillegg vil denne tekniske renten kunne variere mellom selskapene. I figuren over der årlig pensjonsregulering gitt profilen til KLP50 inngikk, er det nærliggende å spørre hvordan selskapet skulle justert den tekniske renten år for år for å etterleve de formål renten skal ivareta.

F. Tilsyn med fastsettelse av teknisk rente

Det er tenkt at Finanstilsynet skal følge opp fastsettelse av teknisk rente gjennom Finanstilsynets ordinære tilsynsvirksomhet.

DNA antar det vil være svært vanskelig å følge opp hvordan selskapene fastsetter renten og følger opp dette for alle sine produkter til enhver tid. DNA antar at det ikke vil være hensiktsmessig bruk av Finanstilsynets ressurser å måtte følge opp fastsettelse av teknisk rente.

1.3 Hvilke produkter bør omfattes av eventuell forskrift om utbetalingsprofil

Aktuarforeningen oppfatter at Finanstilsynets forslag innebærer at følgende produkter omfattes av forskriften:

- Ny tjenstepensjon – forvaltning av utbetaling i kollektivporteføljen (default)
- Ny tjenstepensjon – forvaltning av utbetalingen som investeringsvalg
- Pensjonsbevis fra ny tjenstepensjon – forvaltning av utbetaling i kollektivporteføljen (default)
- Pensjonsbevis fra ny tjenstepensjon – forvaltning av utbetalingen som investeringsvalg
- Fripolise med investeringsvalg – forvaltning av utbetaling i kollektivporteføljen (default)
- Fripolise med investeringsvalg – forvaltning av utbetalingen som investeringsvalg

DNA er ikke enig i at det er gode grunner til å behandle innskuddspensjon annerledes enn produktene nevnt over. I figur 1 vises variasjonen i avkastning over 9 år. Innskuddspensjon utbetales i minst 10 år, minst til 77 år. Det er derfor ingen grunn til å ikke innføre teknisk rente også for innskuddspensjon dersom teknisk rente innføres som foreslått.

Dersom det oppnås så stor avkastning at reguleringen av pensjonen langt vil overstige veksten i G fratrasket 0,75 prosent, vil problemstillingen være like aktuell for innskuddspensjon som for disse produktene. Også individuelle pensjonsspareavtaler etter lov om individuell pensjonsordning bør ha samme regelverk som disse produktene.

Aktuarforeningen mener at en eventuell forskrift om bruk av teknisk rente ved beregning av pensjon også må gjøres gjeldende for innskuddspensjon og individuelle pensjonsspareavtaler.

1.4 Kommentarer til forskriftsteksten

Dersom det til tross for våre innspill over innføres en forskrift om bruk av teknisk rente i beregning av pensjonsutbetalingene for tjenstepensjonsordninger, herunder pensjonsbevis, samt for fripoliser med investeringsvalg, bør selve teksten endres på flere punkter.

Teknisk rente bør spesifiseres nærmere. Slik det står nå sier forskriften ingenting om hvordan denne tekniske beregningsrenten skal benyttes i beregningene. Selv om det ikke blir helt klart å henvise til forsvl. § 9-16, vil beregningsmetoden likevel bli tydeligere med en slik henvisning. Samtidig vil vi påpeke at det er nærmest umulig for andre enn spesielt sakkyndige å skjønne hva som ligger i dette uttrykket og hvordan pensjonen omregnes ved bruk av teknisk rente. Teksten bør derfor endres.

Videre bør teksten modifiseres når det gjelder hva som kan kreves av pensjonsinnretningene ved bruk av en teknisk rente. Som nevnt tidligere i høringsuttalelsen vår vil det ikke være mulig å sette renten på et «forsvarlig nivå» som dagens tekst tilsier. Det vil heller ikke være mulig for pensjonsinnretningene å «sørge for» at alderspensjonen ikke får en sterkt økende regulering over tid, eller å «sikre alderspensjonen i utbetalingsperioden».

Videre vil vi påpeke at det vil være riktigere å henvise til beregningsrenten som fastsettes i forskrift til forsikringsvirksomhetsloven enn å vise til tjenstepensjonsloven ved fastsettelse av en teknisk beregningsrente.

Et mulig forslag til ny tekst både i forskrift til tjenstepensjonsloven og i forskrift til foretakspensjonsloven kan derfor være:

«Pensjonsinnretningen kan benytte en teknisk rente, ref. forsvl. § 19-6, i beregning av pensjonsutbetaling, noe som vil gi en høyere utbetaling av pensjon fra starten enn ellers. Den tekniske renten innebærer ingen garanti fra pensjonsinnretningen, noe det må opplyses spesielt om til alderspensjonisten.

Den tekniske renten kan ikke overstige den årlige avkastningsprosent som følger av forskrift til forsikringsvirksomhetsloven om høyeste tillatte beregningsrente i livsforsikring.

Den tekniske renten kan fastsettes avhengig av produkt og forvaltnings- eller investeringsporteføljen midlene er investert i.

Ved endring av den tekniske renten skal pensjonsinnretningene skriftlig opplyse alderspensjonistene om nytt beregnet pensjonsbeløp og øvrige konsekvenser av endringen.»

DNA mener at dersom bruk av teknisk rente innføres må forskriftsteksten endres både i forskrift til tjenstepensjonsloven og i forskrift til foretakspensjonsloven.

2. Andre kommentarer til forskriftene

Finanstilsynet ser det som hensiktsmessig at en på enkelte områder avventer nærmere regulering inntil tjenstepensjonsproduktet er etablert og eventuelle behov materialiserer seg.

Aktuarforeningen mener at manglende regulering og uklarhet rundt fremtidig rammeverk kan bidra til at pensjonsinnretninger ikke vil ta sjansen på å lansere og satse på et slikt produkt.

I sitt brev til Finansdepartementet har Finanstilsynet bare kommet med forslag til forskrift til tjenstepensjonsloven på enkelte områder.

2.1 Det bør lages en forskrift med ulike premier som gjenspeiler risikoen for hvert kjønn

DNA mener imidlertid at det med fordel kan gis en forskrift om beregning av ulike premier som gjenspeiler risikoen for hvert kjønn, for å sikre lik forventet årlig pensjon, med hjemmel i tjenstepensjonsloven § 4-2 tredje ledd. Aktuarforeningen påpekte i sin høringsuttalelse til NOU 2013:3 Pensjonslovene og folketrygdreformen IIII og Finanstilsynets høringsnotat av 7. januar 2013 at det må avklares av hvem, og hvordan, ulike premier som gjenspeiler risikoen for hvert kjønn skal fastsettes.

Foreningen mener fremdeles at dette forholdet må avklares, og at det ikke er tilfredsstillende at dette skal kunne avgjøres av pensjonsinnretningene til enhver tid.

Ut fra dette mener DNA at det mest hensiktsmessige vil være at Finanstilsynet fastsetter ulike premier som gjenspeiler risikoen for hvert kjønn.

2.2 Alder ved uttak av pensjon

Når det gjelder forslag til forskriftstekst knyttet til adgang til uttak av alderspensjon før fylte 62 år, savner vi en utvidet adgang for Finansdepartementet til å definere andre yrker som kan ha tidlig uttak. En slik adgang ligger i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon. Foreningen er kjent med at flere yrker enn de som er nevnt i utkastet til forskrift kan ta ut annen pensjon før 62 år, som for eksempel sjømenn og fiskere.

Forutsetningen for tidligere pensjonsalder etter lov om foretakspensjon var at pensjonisten skulle kunne få like mye i pensjon som en med pensjonsalder 67 år, gitt nok antall opptjeningsår. For at personer med pensjonsalder/pensjonsuttak før 67 år skal få det samme etter innskuddspensjonsloven eller tjenstepensjonsloven, må innskuddene/premiene være større for slike personer enn for de som har pensjonsalder ved 67 år. Uten en mulighet for slike større innskudd vil yrkesgrupper med lavere pensjonsalder kunne komme dårligere ut enn etter lov om foretakspensjon.

DNA mener at forskriftsteksten bør utvides slik at det er mulig for flere yrkesgrupper å bli omfattet av mulighet for uttak før 62 år. Høyere innskudd for de med mulighet for tidligere uttak bør vurderes.

2.3 Kontoinformasjon til innehaver av pensjonsbevis

Når det gjelder forskrift om kontoinformasjon skriver Finanstillsynet at tjenstepensjonsloven § 6-4 med regler om årlig kontoinformasjon til innehavere av pensjonsbevis vil gå foran og gjelde istedenfor den generelle reguleringen om kontoføring som følger av forsikringsvirksomhetsloven § 9-23 med forskrift. Vi vil bemerke at denne type lovgivning, der samme forhold er regulert i forskjellige lover og forskrifter, ikke er en god lovgivningsteknikk. Det er ikke gitt uten videre hvilken lov som da skal følges. Eventuelt bør alle lover og forskrifter som direkte berører hverandre ha henvisning til hverandre med klar angivelse av hvilken lov eller forskrift som har forrang.

Det bør forøvrig kanskje stå «pensjonsbevisets administrasjonsreserve» og ikke «kontraktens administrasjonsreserve», siden «kontrakt» ikke er et ord som ellers er benyttet i tjenstepensjonsloven.

DNA foreslår å endre uttrykket «kontraktens administrasjonsreserve» til «pensjonsbevisets administrasjonsreserve».

2.4 Opplysninger før avtale om pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje inngås

Etter § 6-10 i lov om tjenstepensjon kan innehaver av pensjonsbevis, enten ved utstedelse av pensjonsbeviset eller senere, avtale med pensjonsinnretningen at midlene tilsvarende pensjonsbeholdningen og i tilfelle administrasjonsreserven knyttet til pensjonsbeviset, skal forvaltes som egen investeringsportefølje tilordnet pensjonsbeviset.

Slik forslaget til forskrift lyder fremgår det ikke klart at avtale om slik forvaltning også må kunne skje etter utstedelse av pensjonsbeviset.

Det foreslås at pensjonsinnretningen skal gi skriftlige eksempler som viser hvor stor årlig avkastning en gitt investeringsportefølje for en gitt aldersgruppe minst må ha for å oppnå bestemte ytelser.

DNA mener opplysningene som skal gis må være mer spesifikt angitt i forskriften. «En gitt investeringsportefølje», en «gitt aldersgruppe» og «bestemte ytelser» sier egentlig svært lite om hvilken informasjon som må gis.

Videre foreslås det at det i eksemplene skal ta hensyn til pensjonsinnretningens vederlag, dødelighetsarv og engangspremie ved overføring til alminnelig forvaltning ved uttak av pensjon. Vi vil presisere at også vederlag og dødelighetsarv før overføring til alminnelig forvaltning må tas hensyn til i eksemplene. Samtidig er uttrykket «engangspremie» ikke definert i tjenstepensjonsloven. I loven står det at årlig alderspensjon beregnes med utgangspunkt i investeringsporteføljens verdi og

forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet. Slik vi forstår dette må det derfor være opplysninger om mulig pensjon ut fra forventet gjenstående levetid det må gis opplysning om.

Dersom teknisk beregningsrente innføres mener DNA at forskriftens regel om opplysninger før avtale om pensjonsbevis tilordnet egen investeringsportefølje endres, og det må spesifiseres nærmere hva det faktisk skal gis opplysninger om.

3. Vedrørende ikrafttredelse av regler om fripoliser med investeringsvalg

Vi viser til Finansdepartementets høringsbrev av 25. november 2013, og DNAs høringsvar av 16. januar 2014. DNA støttet her forslagene til informasjonsplikt.

DNA mente videre det ville vært hensiktsmessig at det gis nærmere regler for de avkastningsforventninger og avkastningsrisiko pensjonsinnretningene legger til grunn i sin informasjon og rådgivning.

Det har vært vanlig for produkter der kunden står avkastningsrisiko at kunden får presentert avkastningsprognoser i form av langsiktig forventet avkastning. I tillegg har det medfulgt informasjon om at avkastningsprognosene ikke er en garanti på hva avkastningen vil bli i fremtiden. DNA er av den oppfatning at slik informasjon ikke er tilstrekkelig til å gi god informasjon om avkastningsrisiko. Avkastningsrisiko bør derfor kvantifiseres. Dette kan f.eks. gjøres ved at det gis informasjon om 25-persentilen for gjennomsnittlig geometrisk avkastning frem til pensjonsalder.

4. Forsikringsrisikoen for fripoliser med investeringsvalg

Finanstilsynet påpeker i sitt notat at pensjonsbevis med investeringsvalg og fripolise med investeringsvalg langt på vei er sammenlignbare produkter. Når det gjelder forsikringsrisiko er imidlertid produktene ulikt regulert. For pensjonsbevis overtar pensjonsinnretningen levealdersrisikoen for pensjonsbeviset på samme måte som for fripoliser med investeringsvalg. Finanstilsynet mener at forsikringsvirksomhetsloven § 9-13 åpner for at negative risikoresultater for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg kan dekkes ved fradrag i avkastningen eller i verdien av investeringsporteføljen. Videre mener de at denne regelen ikke kan benyttes for pensjonsbevis utstedt fra en tjenstepensjonsordning.

DNA er enig i Finanstilsynets lovtolkning, men mener det bør avklares om intensjonen bak lovendringen som tillater investeringsvalg for fripoliser var at biometrisk risiko i sin helhet skulle overføres til fripoliseinnehaveren ved overgang til investeringsvalg. Denne tolkningen har ikke vært lagt til grunn i forarbeidene, og Banklovkommissjonen sier i NOU 2012:3 Fripoliser og kapitalkrav:

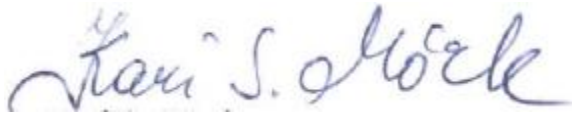
«Pensjonsinnretningen beholdes således biometrisk risiko også knyttet til alderspensjonen.»

DNA mener derfor forsikringsvirksomhetsloven må endres slik at forsikringsrisikoen *ikke* overføres til fripoliseinnehaverne ved overgang til investeringsvalg.

Vi vil forøvrig kommentere at Finanstilsynet i sitt høringsnotat har angitt at sannsynligheten for negative risikoresultat etter innføringen av beregningsgrunnlaget i utgangspunktet anses å være liten. Vi vil ikke uttale oss direkte om denne sannsynligheten på et overordnet nivå, men vil gjøre oppmerksom på at det allerede i dag er pensjonskasser som har negativt risikoresultat knyttet til bruk av denne tariffen. Dette skyldes ganske enkelt at kassene kan være små, det er få år siden opprettelse, og ingen har dødd ennå. Uten pensjonister, eller med lav alder på pensjonistene, kan det ta mange år før noen dør.

DNA mener at Finansdepartementet må sikre at pensjoner i tjenstepensjonsordninger etter tjenstepensjonsloven, pensjonsbevis og fripoliser med investeringsvalg blir behandlet likt når det gjelder hvem som bærer forsikringsrisikoen i utbetalingsperioden og vi mener at risikoen må bæres av pensjonsinnretningen.

Med vennlig hilsen
Den Norske Aktuarforening

A handwritten signature in blue ink, reading "Kari S. Mørk". The signature is written in a cursive, flowing style.

Kari S. Mørk
Formann

Den Norske Aktuarforening (DNA) er en frittstående, uavhengig profesjonsforening som er åpen for alle som har aktuar-utdannelse eller tilsvarende kvalifikasjoner. Foreningens formål er å fremme utøvelsen av aktuarfaget og medlemmenes felles interesser. De aller fleste aktuarer som arbeider med forsikringsfaglige spørsmål, er medlemmer av foreningen.